

ДИДАКТИЧНІ ІНДИКАТОРИ ЗАСОБІВ АКМЕОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ В ДОСЛІДЖЕННІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВИСОКОМОБІЛЬНИХ ДЕСАНТНИХ ВІЙСЬК ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бабак В.І.

Військова академія (м. Одеса)

У статті проаналізовано актуальність дослідження імплементації акмеологічного підходу в процес професійної підготовки майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ. Узагальнено методологічні засади акмеологічного підходу як інноваційної парадигми вищої військової освіти. Встановлено, що підготовка майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ до професійної діяльності пов'язана з розвитком їхньої пізнавальної активності, особистісних якостей, творчого потенціалу. Проте нині у ВВНЗ відсутні дидактичні засоби для формування окреслених здатностей. Проаналізовано дефініції понять «тренінг», «навчальний тренінг», «педагогічний тренінг», «акмеологічний тренінг». Підсумовано, що застосування акмеологічного тренінгу в процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ передбачає вирішення курсантами акмеологічних вправ, спрямованих на розкриття внутрішнього потенціалу особистості майбутнього фахівця військової справи, розвиток властивостей і якостей, які сприяли б підвищенню рівня особистісно-професійного розвитку курсантів у процесі навчання. Резюмовано, що основи професіоналізму особистості майбутнього офіцера найбільш глибоко розвивається у співтворчій діяльності та активних формах взаємодії шляхом виконання акмеологічних вправ, що передбачає використання групового навчання та корекцію індивідуального розвитку особистості курсанта.

Ключові слова: майбутні офіцери високомобільних десантних військ, акмеологія, акмеологічний підхід, акмеологічний тренінг, курсанти, вищий військовий навчальний заклад.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження процесу підготовки військових фахівців та його динаміка визначаються міжнародними та внутрішніми військово-політичними чинниками, реформуванням Збройних Сил України (ЗСУ); проведенням антитерористичної операції на території нашої держави; змінами в національній законодавчій базі щодо інновації освіти та науки; формуванням нової ідеології стандартів вищої військової освіти на основі компетентнісного підходу тощо. У контексті викладеного заходи щодо підвищення ефективності функціонування системи військової освіти в Україні потребують інноваційних дидактичних підходів, забезпечення якості освіти та її відповідності світовим стандартам на основі нових поглядів щодо системного формування змісту освіти, реального впровадження інформаційно-комунікаційних, кредитно-модульних технологій навчання, відповідних напрямів і спеціальностей підготовки фахівців оперативно-стратегічного, оперативно-тактичного та тактичного рівнів; створення дієвої системи здобуття й підвищення рівня їх кваліфікації впродовж усього життя. Переважна частина програм підготовки майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ має загальний характер і не завжди забезпечує набуття тих спеціальних знань, умінь і навичок, які дійсно потрібні для виконання військово-професійної діяльності. Їх реалізація можлива через опанування теоретичних знань і особливо практичних умінь і навичок з військово-спеціальних дисциплін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ знайшли своє відображення в працях О. Барабанщикова, В. Бачевського, А. Борисовського, К. Вербицького, В. Герасимчука, П. Онищука, Г. П'янковського та ін. Нині розробляються окремі напрями фахової підготовки майбутніх офіцерів: морально-політична (А. Аронов), фізична (М. Зубалій), військово-прикладна (Л. Чернишо-

ва), виховна (А. Галімов) підготовка курсантів. Питання підготовки майбутніх офіцерів до виконання службових обов'язків були в центрі уваги військових педагогів та психологів (О. Багас, Т. Бунеев, О. Михайлишин, І. Платонов, Ю. Худолеев та ін.). Загальні основи підготовки фахівців у вищих військових навчальних закладах розроблено М. Дьяченком, Л. Кандиловичем, С. Кубицьким, О. Євсюковим, М. Нецадимом, В. Раковим, Е. Сарафанюком, В. Ягуповим. Водночас проблема реалізації акмеологічного підходу шляхом комплексного застосування засобів акмеологічного тренінгу під час навчально-виховного процесу у ВВНЗ України залишилась поза дослідницькою увагою.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Підготовка майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ до професійної діяльності пов'язана з розвитком їхньої пізнавальної активності, особистісних якостей, творчого потенціалу, однак нині у ВВНЗ відсутні дидактичні засоби реалізації окреслених здатностей. Поряд з цим, за словами А. Деркача, саме реалізація акмеологічного підходу у фаховій підготовці майбутніх військовослужбовців забезпечить спрямованість курсантів на виокремлення та досягнення власних індивідуальних навчальних вершин («акме») [3, с. 34]. За таких умов професійна компетентність майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ стане результатом усвідомленої навчально-пізнавальної роботи кожного курсанта не стільки для отримання позитивної оцінки, скільки для опанування необхідної сукупності знань, умінь, навичок і набуття досвіду для вирішення конкретного фахового завдання.

Професійна компетентність майбутніх офіцерів є індикатором розвитку й саморозвитку фахівця, проявом його військово-професійної культури, базисом його військової майстерності й фактором успішної соціальної та професійної реалізації згідно вимог і потреб сучасного суспільства. Однак

цілеспрямований аналіз військової, педагогічної, психологічної літератури засвідчив відсутність цілеспрямованих наукових пошуків у напрямі дослідження дидактичних індикаторів застосування засобів акмеологічного тренінгу в підготовці майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ до професійної діяльності.

Мета статті полягає в обґрунтуванні суті та змісту засобів акмеологічного тренінгу в професійній підготовці майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ.

Виклад основного матеріалу. Реформування освіти в Україні привело до корінних змін у навчальному процесі середньої та вищої школи. Вищі військові навчальні заклади України переходять до запровадження нових технологій навчання, популярними серед яких сьогодні є комп'ютерне та дистанційне навчання, методи проєкції, інтерактивна методика. Цілі і завдання, які стоять перед освітянами, потребують впровадження не лише нових педагогічних технологій, нових методів і прийомів, нових форм організації навчання. Нові форми навчання розвивають і нові взаємини між об'єктом і суб'єктом, нові суб'єкт-суб'єктні стосунки між викладачем і курсантом. Саме групова форма роботи, що набула популярності у вищій школі, дає змогу розвиватися особистісно-зорієнтованому навчанню.

Одним із найбільш перспективних напрямків організації навчального процесу у вищих навчальних закладах є використання викладачами інтерактивних педагогічних технологій, які ґрунтуються на інтенсивному підході, мають практичну спрямованість, виховують у майбутніх фахівців спрямованість на самопізнання. Серед інноваційних технологій викладання в вищій школі науковці називають впровадження тренінгових форм навчання в реальний процес вищого навчального закладу. Тому останнім часом у працях науковців значна увага приділяється впровадженню активних методів навчання в педагогічний процес професійної підготовки майбутніх фахівців (В. Беспалько, І. Мельничук, С. Сисоєва), серед яких пріоритетним є тренінг. Проте поза увагою дослідників залишилися проблема використання акмеологічного тренінгу у професійній підготовці майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ, зокрема: розробка моделі навчального тренінгу та визначення методики його проведення на засадах акмеологічного підходу.

Не зважаючи на те, що пошук оптимальних шляхів удосконалення системи підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ нині здійснюють багато дослідників, проте акмеологічний підхід, який орієнтує офіцера високомобільних десантних військ на досягнення вершин творчого саморозвитку, високого рівня продуктивності й професійної готовності в теорії й практиці вітчизняної вищої освіти вивчено недостатньо.

Між тим актуальною є наукова проблема, яка полягає в необхідності визначити умови й чинники впровадження акмеологічного підходу в теорію та практику вищої військової освіти в Україні, виходячи з реалій сьогодення й орієнтуючись на перспективні завдання, визначені в провідних нормативних державних документах щодо розвитку освіти (Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти

України у XXI столітті, Концепція національного виховання, Концепція військової освіти в Україні та ін.). Науковим підґрунтям акмеологічного підходу є теоретичні основи акмеології.

Акмеологія (від давньогрецького акме – квітуча сила, вершина) якраз і є тією наукою, яка покликана вказати шляхи до розкриття тих потенціалів людини, які до пори до часу дримають у ній, а за умови повноцінної реалізації допомагають досягнути найвищих вершин у життєорганізації [3, с. 7-9]. Ця молода новітня галузь знань знаходиться зараз у стадії активного становлення. Хоча історія появи в науковому обігу терміну «акмеологія» простягає своє коріння до першої половини XX-го століття і пов'язується з періодом бурхливих інтелектуальних і соціальних пошуків 1920-х років.

Першим, хто довів необхідність створення нової науки про найплідніший період людського життя, був відомий психолог Б. Ананьев, однак пальма першості у внесенні терміну «акмеологія» в науковий обіг належить Н. Рибнікову. Ідеї повноцінного розвитку особистості на основі реалізації її задатків та обдарувань зустрічаються в працях багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних філософів, психологів, соціологів, педагогів і представників інших наук, безпосередньо пов'язаних із проблемами «розквіту» людини.

Акмеологічний підхід як новітній методологічний орієнтир військової освіти знаходить широке застосування в педагогічних дослідженнях останніх років, особливо в зв'язку з вивченням інноваційних підходів до підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ у ВВНЗ України. Саме згаданий підхід, за словами дослідників, дасть змогу осмислити закономірності розвитку особистості майбутнього офіцера в період його розквіту, стимулювати рефлексивне виконання професійних дій» [6, с. 59]. Поряд з цим, низка науковців підкреслює, що основи професіоналізму особистості майбутнього фахівця найбільш глибоко розвиваються у співтворчій діяльності та активних формах взаємодії. Саме виконання акмеологічних вправ у тренінгах дослідники розуміють як активну форму групового навчання та корекцію індивідуального розвитку особистості курсанта [6, с. 171].

На теоретичних і практичних рекомендаціях щодо організації і проведення тренінгів різного спрямування у своїх наукових пошуках акцентували увагу Л. Бондарєва, Ф. Бурнард, І. Вачков, К. Фопель, О. Євтіхов, О. Конуп, С. Макшанов, Г. Марасанов, І. Мельничук, Л. Мороз, В. Пахальян, В. Пузіков, С. Смагіна, Н. Стімсон, В. Федорчук та ін.

У педагогічному словнику [4] наукова дефініція «тренінг» розглядається як форма інтерактивного навчання, метою якого є розвиток міжособистісної та професійної поведінки. Сьогодні в педагогіці не існує єдиного визначення поняття «тренінг». Так, І. Вачков [2] виділяє декілька парадигм тлумачення означеного поняття:

- тренінг як своєрідна форма дресури;
- тренінг як тренування, в результаті якого відбувається формування вмінь і навичок ефективної поведінки;
- тренінг як форма активного навчання, метою якого є, перш за все, передача психологічних знань, а також розвиток деяких умінь і навичок;

– тренінг як метод створення умов для само-розкриття учасників і самостійного пошуку ними способів вирішення власних психологічних проблем [5, с. 144].

У педагогіці зустрічаються поняття «навчальний тренінг», «педагогічний тренінг». М. Дзейтова визначає «педагогічний тренінг» як форму освітньої діяльності, спрямовану на засвоєння знань, розвиток умінь і навичок та формування установок з метою підвищення компетентності у визначеній сфері життєдіяльності студента. Навчальний тренінг за Г. Ковальчук розуміється як запланований процес модифікації знань, поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду, з тим, щоб досягти ефективного виконання в певному виді діяльності [7, с. 11].

Науковці навчальний тренінг у професійній підготовці майбутніх фахівців розглядають як: тренінговий метод навчання (Н. Ничкало); засіб й шлях (впорядкована дія) з метою одержання певного результату в процесі навчально-виховної роботи (О. Падалка); спосіб навчання (О. Куклін, О. Щербак); системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання й засвоєння знань, з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти (С. Сисоєва, Т. Поясок). Для розкриття мети нашої статті наведемо основні дефініції поняття «акмеологічний тренінг».

За твердженням В. Антонова і Ю. Антонової, акмеологічний тренінг – це не тільки відпрацювання зовнішніх прийомів, «технік», професійних навичок, а й тренінг психіки професіонала, його професійно важливих якостей, мотивів, свідомості, мислення тощо. На думку А. Деркача акмеологічний тренінг сприяє формуванню в майбутніх фахівців уміння планувати власну професійну діяльність, надає йому впевненості у своїх здібностях, формує вміння знаходити правильне рішення в критичних ситуаціях, визначати власний шлях до досконалості [3, с. 170].

Застосування акмеологічного тренінгу в процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ передбачає вирішення курсантами акмеологічних вправ, спрямованих на розкриття внутрішнього потенціалу особистості майбутнього фахівця військової справи, розвиток властивостей і якостей, які сприяли підвищенню рівня особистісно-професійного розвитку курсанта в процесі навчання у ВВНЗ, тобто досягнення окреслених ним самим власних освітніх «мікроакме». Головним ефектом акмеологічного тренінгу є внутрішній або зовнішній акмеологічний вплив, який сприяє розкриттю потенціалу особистості студента.

Акмеологічний вплив – це інтегративний вплив, який базується на гуманістичному змісті та спрямовується, перш за все, на оптимізацію особистісного та професійного розвитку особистості майбутнього офіцера високомобільних десантних військ, його самореалізацію. Основна особливість акмеологічного впливу полягає в тому, що рівень його ефективності прямо пропорційно залежить від рівня розвитку міжособистісних стосунків, який визначається ступенем довіри між суб'єктами взаємодії (викладачем і студентом).

Підготовка та проведення акмеологічного тренінга – це замкнений циклічний процес, що складається з трьох етапів: програмно-цільового, підготовчого, основного. Результатом проведення акмеологічного тренінга є зростання готовності курсантів до майбутньої професійної діяльності, перехід їх на новий рівень професіоналізму, підвищення ефективності навчання професійної діяльності та перенесення знань і вмінь, отриманих у тренінгу в реальність [3, с. 167-168].

Акмеологічний тренінг розвитку готовності фахівця до майбутньої професійної діяльності базується на наступних методологічних принципах: суб'єктності, життєдіяльності, потенційного й актуального, моделювання, операційно-технологічності, зворотного зв'язку. Використовуються також принципи: щирості, довіри і конфіденційності. Акмеологічний тренінг передбачає психологічний вплив, що базується на інтеграції методів групової роботи з методами індивідуальної роботи. У цьому контексті слушно є думка О. Проценко, що зміст навчання в процесі проведення тренінгів необхідно групувати за такими напрямками:

- формування суб'єкта саморозвитку: формування основ процесу мотивації та цілепокладання: відпрацювання цілей саморозвитку (уточнення, пояснення, опис ознак досягнення), конкретизація завдань, смислове обґрунтування мети, планування; актуалізація процесів самоідентифікації; досягнення позитивного само-сприйняття;

- підвищення аутосенситивності: зниження порогів чутливості (абсолютних і диференціальних) до власних психічних процесів та емоційних станів;

- підвищення інструментальної гнучкості: пом'якшення звичайних стереотипних сценаріїв поведінки, розширення діапазону готових ідей і доступних прийомів – арсеналу активно використовуваних засобів саморозвитку;

- навчання засобам управління психічними станами: фіксація станів довільності/мимовільності поведінки;

- посилення загального особистого потенціалу: виділення «Я» як центру управління саморозвитком, визначення перспектив подальшого особистісного росту.

Важливо, щоб під час проведення акмеологічного тренінга були точно обумовлені його мета та завдання, тобто чітко визначено, на вдосконалення яких саме професійних якостей фахівця він спрямований. Таким чином, основним завданням і особливістю акмеологічного тренінга є освоєння комунікативних, особистісно-організаційних, психокорекційних, розвиваючих і професійних психотехнологій [1, с. 31-33].

Висновки і пропозиції. Отже, акмеологічний тренінг забезпечує трансформацію соціально-значущих цілей підготовки компетентних фахівців у реально діючих програмах тренінгу. Це досягається послідовною реалізацією оперативних-технологічних функцій: аналізу, планування, організації, контролю і регулювання. Акмеологічний тренінг об'єднує в собі дискусійні та ігрові методи (дидактичні, творчі, рольові, психотерапевтичні ігри), а також тренінги (сенситивний, рефлексивний, відеотренінг). Методичні засоби,

які використовуються для акмеологічного тренінгу необхідно збагачувати рефлексивно-технологічною складовою, що створюватиме можливість для курсантів мати справу не лише зі сформованими навичками, що містять у собі технології в згорнутому вигляді, а й з технологічними схемами цих навичок, що є необхідною умовою для подальшого свідомого вдосконалення та корекції цих умінь самими майбутніми офіцерами високомобільних десантних військ в процесі їх навчальної діяльності.

Під акмеологічним тренінгом розуміємо сукупність акмеологічних вправ, виконання яких передбачає активну форму групової взаємодії учасників навчального процесу, спрямовану на розкриття творчого потенціалу особистості, індивідуальності кожного курсанта, розширення когнітивної готовності до майбутньої професійної діяльності та набуття навичок щодо здійснення фахових дій, а також на формування спрямованості на самоосвіту кожного для визначення і досягнення «мікроакме».

Список літератури:

1. Боднарук І. І. Акмеологічний тренінг як педагогічна інновація в підготовці майбутніх соціальних працівників / І. І. Боднарук // Педагогічні та психологічні науки: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 6 червня 2014 р.). – К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2014. – С. 31-33.
2. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники: учебное пособие / И. В. Вачков. – М., 1999. – 237 с.
3. Деркач А. А. Акмеология в вопросах и ответах: учеб. пособие / А. А. Деркач, Е. В. Селезнева. – М.: Изд-во Моск. психол.-социол. ин-та; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2007. – 248 с.
4. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М.: ИКЦ «МарТ», 2005. – 659 с.
5. Мельничук І. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Ірина Миколаївна Мельничук. – Тернопіль, 2011. – 585 с.
6. Петров К. В. Акмеологическая концепция развития творческого потенциала учащихся: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 19.00.13. «Психология развития, акмеология» / К. В. Петров. – М., 2008. – 283 с.
7. Тренінгові технології навчання з економічних дисциплін: навч. посіб. / Г. О. Ковальчук, Н. Ю. Бутенко, М. В. Артюшина та ін. – К.: КНЕУ, 2006. – 320 с.

Бабак В.И.

Военная академия (г. Одесса)

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ИНДИКАТОРЫ СРЕДСТВ АКМЕОЛОГИЧЕСКОГО ТРЕНИНГА В ИССЛЕДОВАНИИ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ ВЫСОКОМОБИЛЬНЫХ ДЕСАНТНЫХ ВОЙСК К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В статье проанализирована актуальность исследования имплементации акмеологического подхода в процесс профессиональной подготовки будущих офицеров высокомобильных десантных войск. Проведен обзор методологических основ акмеологического подхода как инновационной парадигмы высшего военного образования. Установлено, что подготовка будущих офицеров высокомобильных десантных войск к профессиональной деятельности связана с развитием их познавательной активности, личностных качеств, творческого потенциала. Однако ныне в ВУЗе отсутствуют дидактические средства для формирования определенных способностей. Проанализированы дефиниции понятий «тренинг», «обучающий тренинг», «педагогический тренинг», «акмеологический тренинг». Обобщено, что применение акмеологического тренинга в процессе профессиональной подготовки будущих офицеров высокомобильных десантных войск предусматривает решение курсантами акмеологических упражнений, направленных на раскрытие внутреннего потенциала личности будущего специалиста военного дела, развитие свойств и качеств, которые способствовали бы повышению уровня личностно-профессионального развития курсантов в процессе обучения. Резюмировано, что основы профессионализма личности будущего офицера наиболее глубоко развиваются в сотворческой деятельности и активных формах взаимодействия путем выполнения акмеологических упражнений, что предусматривает использование группового обучения и коррекции индивидуального развития личности курсанта.

Ключевые слова: будущие офицеры высокомобильных десантных войск, акмеология, акмеологический подход, акмеологический тренинг, курсанты, высшее военное учебное заведение.

Babak V.I.

Military Academy (Odesa)

DIDACTIC INDICATORS OF ACTIVITY OF ACMEOLOGICAL TRAINING IN THE STUDY OF FUTURE HIGH-MOBILITY ASSAULT FORCE OFFICERS TRAINING FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

Summary

The relevance of the study of the implementation of the acmeological approach in the process of future high-mobility assault force officers training is analyzed in the article. The methodological principles of the acmeological approach as an innovative paradigm of higher military education are generalized. It was established that the training of future high-mobility assault force officers for professional activity is connected with the development of their cognitive activity, personal qualities, creative potential. However, nowadays there are no didactic means in the secondary schools for forming the above-mentioned abilities. The definitions of the concepts «training», «educational training», «pedagogical training», «acmeological training» are analyzed. It is concluded that the use of acmeological training in the process of professional training of future high-mobility assault force officers provides for the decision of cadets of acmeological exercises aimed at disclosing the internal potential of the personality of a future specialist in military affairs, the development of properties and qualities that would enhance the level of personal and professional development of students in the learning process. It is summarized that the basis of the professionalism of the personality of the future officer is most deeply developed in co-operation activities and active forms of interaction through the implementation of acmeological exercises, which involves the use of group training and the correction of individual development of the student's personality.

Keywords: future high-mobility assault force officers, acmeology, acmeological approach, acmeological training, cadets, higher military educational institution.